



TÜRKİYE'DE DOMBRANIN POPÜLERLEŞMESİ VE BİR DOMBRA USTASI: SEDAT SOLAKOĞLU

Popularization of Dombra in Turkey and a Dombra Artist: Sedat Solakoğlu

Nagihan ÇETİN*

ÖZET

Yapım şekilleri, işlevleri ve insanlar üzerindeki etkileri düşünüldüğünde tanımlanması oldukça zor bir sanat olan müzikte çalgılar oldukça önemlidir. Söz konusu çalgıların türlerinin, tarihlerinin, yapım tekniklerinin, malzemelerinin, zaman ve mekân içerisindeki değişim ve dönüşümlerinin hepsi başlı başına birer çalışma alanıdır. Türkiye'de özellikle son yıllarda dombranın ön plana çıkan çalgılardan biri olduğu görülmektedir. Özellikle Arslanbek Sultanbekov tarafından 1997 yılında yazılıp bestelenen "Dombıra" adlı eser ve sonrasında bu eserin çeşitli uyarlamalarıyla dombraya ilgi artmıştır. Bu çalışmada Türk dünyasının en eski çalgılarından biri olarak kabul edilen, özellikle Kazak Türklerinin kültüründe oldukça önemli bir yeri olan dombraya odaklanılmıştır. Dombra hakkında bilgi verildikten sonra dombranın Türkiye'deki yeri üzerinde durulmuştur. Popüler kültürün de etkisiyle dombraya gösterilen rağbetin sebepleri ve sonuçları incelenerek bu bağlamda Türkiye'deki bir dombra icracısı ve öğreticisi olan Sedat Solakoğlu tanıtılmıştır. Çalışmada bir Türk çalgısı olan dombranın bütünleştirici etkisi, popüler kültürün gücü ve bir ustanın yapabilecekleri geleneğin devamlılığı açısından yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkleri, Müzik, Dombra, Popüler Kültür, Sedat Solakoğlu.

ABSTRACT

In music, which is very difficult to define considering the forms of performing it, its functions and its effect on people, instruments are very important. The types, history, crafting techniques, materials and their changes and transformations through time and locations are all in their own right a field of study. It is seen that dombra is one of the instruments that attracts notice in Turkey, especially in recent years. Especially the song named dombra, written and composed by Arslanbek Sultanbekov in 1997, and various covers of this song increased interest in the dombra. In this study, dombra, which is considered to be one of the oldest instruments of the Turkic world and takes an especially important place in the culture of Kazakh Turks, is the main focus. Following the information about dombra is given, the emphasis is laid on dombra's place in Turkey. The reasons and results of the popularity of dombra, which has also caught on by the influence of popular culture, are examined, and in this context, Sedat Solakoğlu, a dombra performer and teacher in Turkey, is introduced. In the study, the

* Dr., İstanbul. E-posta: nagihan-cetin@hotmail.com



unifying effect of the Turkic instrument dombra is interpreted on the terms of the power of popular culture and the continuity of an artist's tradition.

Key Words: Kazakh Turks, Music, Dombra, Popular Culture, Sedat Solakoğlu.

Giriş

Bir sanat olan müziğin tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir. Ortaya çıktığı zamandan günümüze, müzik çeşitli işlevler yüklenerek var olmaktadır. “İnsanoğlu müziği çok eski çağlardan günümüze kadar eğlence, dinlenme, eğitim, askeri, terapi, dinsel, rehabilitasyon, pazarlama, sağlık vb. alanlarda bir araç olarak kullanmıştır. Bu ve benzeri alanlarda müzik, kullanımı gün geçtikçe yaygınlaşmış ve alternatifini olmayan etkili bir araç haline gelmiştir” (Angı, 2013: 62). Bunca işleve sahip olan müzikle birlikte müzik aletleri de evrensel bir kimliğe bürünebildikleri gibi milli özellikler de taşımaktadırlar.

Bu müzik aletlerinden Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde “iki telli bir Türk çalgısı” (URL-1) olarak tanımlanan dombranın en eski Türk çalgılarından biri olduğu düşünülmektedir. Dombra kelimesinin etimolojisi hakkında Minavarkızı ve Turan, Bazılhan ve Butanayev'den şu bilgileri aktarmaktadırlar: Dombranın “Türk lehçelerindeki dop-//dom- kök morfeminden ‘yuvarlak, yuvarlamak, şişmek, yuvarlak tas, yuvarlak alet’ anlamına geldiğini ve bu kökten de ‘dom-bıra, top-şuur, (topşur, telli çalgı), topçıl, topçıl homis’ gibi sözcüklerin türediğini söyleyebiliriz” (Minavarkızı-Turan, 2016: 313).

İlk dombranın 5-7. yy.lara ait olduğu fikri hâkimdir. Eski Türk dombrası adı verilen ve ilk olduğu belirtilen dombranın bulunuşu hakkındaki bilgiler şu şekildedir:

“İlk dombra Altay dağlarının Moğolistan sırtında uzanan ve Cargalant-Kayırhan olarak adlandırılan kısmında ‘Ömnöhön Aman’ yani ‘Ön Vadi’ isimli yerde bulunan ‘Nuhen Had’ yani ‘Mağara Taş’ denilen bir mağarada bulunmuştur. 2008 senesinde ilk defa bu mağarayı N. Dandar isimli bir çoban keşfetmiş ve içindeki boynu eğri dombrayı (sazı) bulmuş ve durumdan köy okulunun öğretmenlerinden C. Enhtor’i haberdar etmiştir. Enhtor, Ulan Batur’daki Moğolistan İlimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsüne bu haberi ulaştırmıştır. Bunun üzerine Ts. Törbat’in başkanlığında bir grup arkeolog 25 Haziran 2008 tarihinde Nuhen Had (Mağara Taş) mağarasına geldiler” (Sartkojaoğlu, 2012: 11).

Mağaraya gelen ekip tarafından yapılan çalışmalarla en eski olduğu belirtilen dombra tespit edilmiş, akademik camiaya çeşitli çalışmalarla duyurulmuştur¹.

Kazak Türklerinde dombra ve benzeri çalgıların ilk ne şekilde ortaya çıktığına dair ise birçok anlatı bulunmaktadır. Bu anlatıların biri Dede

¹ Bu çalışmalar hakkında geniş bilgi için bk. (Sartkojaoğlu, 2012).

Korkut'a, biri Kambar Ata'ya, bir diğeri ise oğlunun ölüm haberini verenin boğazına kaynamış kurşun döktüreceğini söyleyen Hanla ilgili bir efsane olan "Aksak Kulan" efsanesine dayanmaktadır².

Türk dünyasının pek çok yerinde olduğu gibi Kazakistan'da da dombra bugün çeşitli işlevlerle varlığını sürdürmektedir.

"Kazak milli çalgısı olan dombra Kazak kültüründe çağımızda da çok önemli bir yere sahiptir. Bir eğitim aracı olarak da kullanılmaktadır. Sözlü edebiyatın örnekleri dombra eşliğinde terennüm edilerek yeni kuşaklara aktarılmaktadır" (Ensepov, 2009: 871).

Türkiye'de Dombranın Popüler Olma Süreci

Türkiye'de özellikle son yıllarda dombranın ön plana çıkan çalgılardan biri olduğu görülmektedir. Arslanbek Sultanbekov tarafından 1997 yılında yazılıp bestelenen "dombıra" adlı şarkı Türkiye'de dombıra olan ilginin artışıdaki ilk önemli basamak olarak görülebilir. Dombıra "Kazakistan'daki Nogay Türklerinden Arslanbek Sultanbekov tarafından yazılmış ve seslendirilmiş şarkıdır. Dombıra şarkısının ezgisi Kazak ve Nogay Türklerindeki dombıra müzik aleti ile söylenen bir halk ezgisidir. Şarkının sözleri, Nogay Türkçesidir" (URL-2).

Türkiye'de dombıra olan ilginin artışıdaki ikinci önemli basamak Arslanbek Sultanbekov'un "Dombıra" isimli şarkısının 2014 yılı seçimlerinde Uğur Işlak tarafından siyasi bir partinin seçim kampanyası için uyarlanması olmuştur. Seçim çalışmaları süresince ve sonrasında birçok etkinlikte bu uyarlamaya yer verilmiştir (URL-3). Arslanbekov'un "Dombıra" isimli eseri daha sonra 2015 yılında Hatay'ın İskenderun ilçesinde yaşayan Fuat İnan tarafından Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e uyarlanmıştır (URL-4).

Elbette dombra bu süreçten çok daha önce Türkiye'deki Türk kültürü üzerine çalışmalar yapan akademisyenler ve müzik adamları tarafından biliniyordu. Fakat dombranın popüler hale gelmesinde bir bakıma popüler kültür içerisinde yer almasında Sultanbekov'un şarkısı ve devamında gelen uyarlamaların yanında bir televizyon dizisi de etkin olmuştur. 10 Aralık 2014 tarihinde TRT1'de yayınlanmaya başlayan "Diriliş Ertuğrul" isimli dizinin jenerik müziğinde yer alan çalgılardan biri de dombradır (URL-5).

Dombranın Türkiye'de toplumun geneli tarafından bilinir hale gelmesinde, bir başka deyişle popüler olmasında telli çalgılarda kullanılan şelpe tekniği de etkili olmuştur. Türkiye sahasında özellikle Alevi-Bektaşî kültüründe bağlamanın şelpe ile çalınması gibi dombra da şelpe tekniği ile çalınmaktadır. Dombranın bu şekilde çalınmasıyla oluşan ezgilere Türkiye'de insanların kulağının aşına olması da bu popülerleşme sürecinde önemli bir etken olarak düşünülebilir.

² Kazak Türklerinde çalgıların ortaya çıkışı hakkında birçok anlatı bulunmaktadır. Bu anlatılar için bk. (Aça, 2000; Minavarkızı ve Turan, 2016).

Bu süreçten sonra Türkiye'de birçok şehirde gerek vakıflar ve dernekler aracılığıyla gerekse de üniversiteler ve milli eğitim bakanlığına bağlı birçok kurumda dombra kursu açılmış ve 2019 yılı itibarıyla açılmaya devam etmektedir. Kazak Türkleri Eğitim ve Araştırma Derneği (URL-6), Kazak Türkleri Vakfı (URL-7), Doğu Türkistan Derneği (URL-8), Doğu Türkistan Göçmenler Derneği (URL-9), Erzincan Üniversitesi (URL-10) bünyesinde dombra kursu açan kurum ve kuruluşlardan birkaçıdır.

Türkiye'de Bir Dombra Ustası: Sedat Solakoğlu

Bir dombra ustası olan Sedat Solakoğlu, dombranın Türkiye'deki önemli bir temsilcisi olarak dikkat çekmektedir. Sedat Solakoğlu, 04.11.1980 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Ailenin tek çocuğudur. Solakoğlu'nun ailesi İstanbul'a göç eden Romanya göçmenlerindedir, aslen Kırım Tatarıdırlar. Sedat Solakoğlu'nun annesi bankacı, babası ise terzidir.

Solakoğlu, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Müzik Öğretmenliği Lisans programını 2008 yılında tamamlamıştır. Ardından Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuarı Folklor ve Müzikoloji yüksek lisans programını kazanmış ve bu programı 2011 yılında "Türklerde Küy Sanatı ve Kazak Türklerinin Küy Geleneği" isimli tezi ile bitirmiştir. 2010 yılında Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası'nda çalışmaya başlayan Solakoğlu 2019 yılı itibarıyla halen bu görevine devam etmektedir.

Sedat Solakoğlu birçok enstrüman çalmayı bilmektedir. Bu enstrümanlar, dombra (Kazakistan), bağlama (Türkiye), dutar (Türkmenistan), şan kobız (Altay bölgesi) ve rübab (Doğu Türkistan, Özbekistan)'tır. Bu enstrümanlardan dombrayı öğrenme sürecini Solakoğlu şu şekilde anlatmaktadır: "Türkiye'de Türk Dünyası çalgıları maalesef her zaman profesyonel bir şekilde kullanılamamaktadır. Tabii ki de her zaman işin ehli kişilerin bu eğitimleri vermesi önem arz eder. Acizane ben bu Türk'e ait olan dombra çalgısını öğrenmek için Kazakistan'da eğitim alma ihtiyacını duyarak Kazakistan'da 5 yıllık lisans eğitimimi tamamladım. Yesevi Üniversitesi'ndeki değerli hocalarım ve Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Sanatçısı Almatı Kurmangazi Konservatuarı hocası dombra virtüözü Prof. Aygül Ülkenbayeva'dan ders almış bulunmaktayım." (KK.1).

Dombra öğrenip çalmanın yanında Sedat Solakoğlu dombrayı öğretmektedir ve öğretim metoduyla ilgili çalışmalar da yapmaktadır. "Türkiye'de 2008'den beri çeşitli dönemlerde 6 aylık dersler şeklinde birçok çalışmalar yaptık. Neticesinde birçok Kazak ve Türkiye Türklerinden gençler bu eğitimlerden faydalanıp dombrayı halen icra etmektedirler. Dombra sazının metodunu yazıp, Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü ile bir modül çalışması yapmıştık ama 2014 yılından beri bir sonuç alınamadı. Daha sistemli ve ileriye dönük kalıcı bir çalışma yapılabilmesi için bu sazın eğitim sistemimizin içine bir şekilde girmesi gerek diye düşünmekteyim. Bugüne kadar tahmini 500'ten fazla kişiye dombra eğitimi vermiş

bulunmaktayım." (KK.1). Solakoğlu, eğitim alan kursiyerler arasında kadın ve erkeklerin hemen hemen eşit sayıda olduğunu, kursiyerlerin yaş aralığının sekiz ile elli arasında değiştiğini ve kurslara Kazak Türklerinin yanında Türkiye'den de ciddi katılımın olduğunu ifade etmiştir.

Repertuarında birçok eser olan, kendisine ait çalışmaları da bulunan, Türkiye ve Türk Dünyasının çeşitli bölgelerinde birçok konser, seminer ve festivale katılan Solakoğlu aynı zamanda birçok ödül almıştır. Kazakistan Türkistan Şehri Valisi Hizmet Ödülü, Kazak Hanlığının 550. Yıl etkinliklerinde başarılı performans ödülü, Astana Arkau Türk Dili Konuşan Akraba Toplulukları Hizmet Ödülü, Ankara Kazakistan Elçiliği Bağımsızlık etkinlikleri onur belgesi, Atırâu şehri Sazsarınsık Türk Dili Konuşan Akraba Toplulukları festivali teşekkür belgesi bunlardan birkaçıdır.

Dombroyu öğretme ve Türk dünyasında yaygınlaştırma adına hedefleri, planları olan Solakoğlu bunları "İlk hedefim emek verip hazırladığımız dombra modülünün halk eğitime bağlı kurslarda resmi olarak kabul edilip hayata geçmesi, daha sonra Üniversitelerin çalgı bölümlerinde dombra sazının ders olarak okutulmasını sağlamak" şeklinde özetlemektedir (KK.1).

Sonuç

En belirgin özelliklerinden birisi süreklilik olan kültüre ait unsurlar zaman içerisinde değişip, genişleyip ya da daralarak varlıklarını devam ettirebilmektedirler. Bu bağlamda kültürel unsurların farklı etkilerle zaman zaman popüler hale gelmesi, bu unsurlara ilginin her zamankinden daha fazla olması olağan bir süreçtir.

Bir Türk çalgısı olan, özellikle Kazak Türkleriyle özdeşleşen dombranın Türkiye'de daha bilinir hale gelmesinde, dombroya ilginin artmasında yukarıda bahsedilen "Dombıra" isimli şarkı, bu şarkının uyarlamaları ve bir televizyon dizisi etkili olmuştur. Bu sürecin sonuçları olarak Youtube isimli video paylaşım sitesinde dombra ile ilgili videoların izlenme oranlarının on milyonlarla ifade edilmesi³, Türkiye'de özellikle son yıllarda birçok dombra kursunun açılması sayılabilir. Bu kurslarda eğitim veren Sedat Solakoğlu'nun dombroya gösterilen ilgiden memnun olması, beş yüzden fazla kursiyere dombra çalmayı öğrettiğini belirtmesi bu sürecin bir diğer önemli sonucudur.

Nihayetinde Kazak Türkleriyle özdeşleşen bir çalgıya Türkiye'de bu denli rağbet gösterilmesi bu iki ülkenin aynı kültürel kodlara sahip olduğunun ve müziğin birleştirici gücünün somut bir göstergesidir.

³ İzlenme sayılarının ülkelere göre dağılımı hakkında bir istatistike ulaşılamamıştır. Bazı linklerdeki dombra ile ilgili videoların izlenme sayıları şu şekildedir: Arslanbek Sultanbekov, "Dombıra", 54.427.021 (URL-11), Uğur Işlak "Dombıra" uyarlaması, 27.208.917 (URL-12), Fuat İnan, "Dombıra" uyarlaması, 2.322.086 (URL-13).

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- AÇA, Mehmet (2000). "Kültür-Medeniyet Kahramanları ve Türk Müzik Âletlerinin Ortaya Çıkışı Hakkında Teşekkür Etmiş Bazı Efsaneler", *Milli Folklor*, 45, 43-51.
- ENSEPOV, Jasaral (2009). "Dombra-Eğitim Kaynağı", *Turkish Studies*, 4/3, 871-887.
- MİNAVARKIZI, Adiyeva Pakizat; TURAN, Fatma Ahsen (2016). "Türk Halklarının Folklorunda Müzik Aletleri ve Onlarla İlgili Mitik Anlatılar", *Bilig*, 78, 309-326.
- SARTKOJAOĞLU, Karjaubay (2012). "Eski Türk Dombrasında Saz Yazı", *TURAN-SAM, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4/14, 11-20.

Elektronik Kaynaklar

URL-1:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ccc10b2397bc1.72410888 (Erişim: 02.05.2019)

URL-2:

<https://tr.wikisource.org/wiki/Dombra> (Erişim: 02.05.2019)

URL-3:

www.youtube.com/watch?v=j6jL95BaSeM (Erişim: 05.05.2019)

URL-4:

<https://www.youtube.com/watch?v=TxJZsch3fjQ> (Erişim: 05.05.2019)

URL-5:

https://www.youtube.com/watch?v=SB_5CTm3YjU (Erişim: 05.05.2019)

URL-6:

http://www.katead.org.tr/haber-detay.php?p_id=37 (Erişim: 05.05.2019)

URL-7:

www.abdulvahap kara.com/istanbul-dombira-kursu/ (Erişim: 05.05.2019)

URL-8:

www.istanbul times.com.tr/kultur-sanat/dogu-turkistan-derneginden-dombra-kursu-h34733.html (Erişim: 05.05.2019)

URL-9:

<https://www.youtube.com/watch?v=1Qt48anKrE4> (Erişim: 05.05.2019)

URL-10:

http://etkinlik.ebyu.edu.tr/?tribe_events=dombra-kursu (Erişim: 05.05.2019)

URL-11:

<https://www.youtube.com/watch?v=yPsUxLLeV1E> (Erişim: 06.05.2019)

URL-12:

<https://www.youtube.com/watch?v=nrupg0SCMB8>(Erişim: 06.05.2019)

URL-13:

<https://www.youtube.com/watch?v=NDCF5li5VVU>(Erişim: 06.05.2019)

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Sedat Solakoğlu, İstanbul 1980, Yüksek Lisans Mezunu, Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrasında Müzisyen. (Görüşme tarihleri: 11.02.2019-06.05.2019).